

dvojega računa mescev pride, da Hrvatje decembru dejo prosenec, krajnski Slovenci pa januarju. Zato, ker se prosenec v decembru po gospôski rajtanem mladi, so Hrvatje celemu decembru dali ime prosenec. Krajnci so pa zadnjemu delu mesca, ki se do 25. decembra mladi, tudi imé prosenec dali, zatoraj januarja tako imenujejo.

8.

Morebiti mi kdo poreče: Kaj žlobudraš zmiraj o Krajncih? — ali ti je beseda Slovenec zoperna? En svet mož je rekel, kolikor si spomnim: „Kristjan mi je imé, katoličan pa mi je priimek.“ Enako imajo vsi slovenski narodi imé Slovenci, po priimkih so pa Rusi, Poljaci, Srbi, Čehi itd., samo mi nimamo nič priimka. Zovemo se Slovenci, toda je li splošno imé, ne pa (lasten) priimek. Rus Nestor zove Ruse in vse slovenske narode Slovence, ker je bilo ob njegovem času in je še zdaj to imé splošno za vse. Nekteri namesti Slovenci dejo Slovani, nekteri pa Slavjani, toda zadnja oblika se ne dá kot slovenska ali domača opravičiti, le tujci nas Slave, Slawen zovejo. Sloven ali Slovan ne odvzame imenu Slovenec splošnega pomena. Jez menim, da je vseh slovenskih Korošcev, Krajncev, Štajarcev in Primorcev pravi priimek Krajnci, pa ne po današnji krajnski deželi, ki ima v latinskem in laškem zmanjševavno ime Carniola, ampak po vsi tisti deželi, ki so jo pisatelji po latinski nekđaj zvali „Fines Italiae“ ali iz našega (Krajna) posneto Carnia = Krajna. Tudi „Fines Italiae“ se hoče reči Italii krajna, prikrajna ali pokrajna dežela. Vlaški slovar še zdaj Krajnsko zraven Carniola zove Carnia (totum pro parte) = Krajna. Krajna je obsegala kraje, kodar so bili naseljeni Lemki, to je, štajarsko in dolensko stran Kranjskega, dalje kar je Vindov, to je, Koroško, Gorensko, Krajnskega in Primorje. Da so tudi Korošci k tej Karnii spadali, kaže njih nemško imé „die Karner“. Zraven ko smo Krajnci, smo tudi Slovenci. Kakor smo v političkem obziru vsi Avstrijani, kdor spadamo k avstrijskemu cesarstvu, v ožjem pomenu so pa samo tisti Avstrijani, kateri v veliki vojvodini Avstrii prebivajo, tako smo v obziru jezika, kateri svoj slovenski jezik govorimo, krajnski Slovenci ali Krajnci. V ožjem ali političkem pomenu smo pa izmed krajnskih Slovencev Krajnci, drugi Korošci, tretji Štajarci itd. V ožjem pomenu smo Krajnci, kateri na Krajnskem (Carniola Krain) prebivamo. V obziru jezika ne spadajo k nam Kočevarji, ki so le v političkem obziru Krajnci, sicer pa Nemci, ne Slovenci. Kdor je v obziru jezika Krajnec, bodisi na Krajnskem ali Koroškem ali na Štajarskem, je vsak Slovenec. V obziru jezika Krajnca pa ne Slovence spoznati, je ravno tako kakor bi kdo trdil, da je katoličan pa ne kristjan. Ako kdo trdi, „da je Krajnec pa ne Slovenec“, o takem pravijo Pridravci po nemški: „Er ist ein Gimpel, aber kein Vogel.“ Nasproti je marsikdo kristjan pa ne katoličan, in enako so nekteri Slovenci, pa ne Krajnci, ampak Čehi, Srbi itd. — Svoje trjenje operam dalje na to, ker ljudje še zmiraj na Krajnskem navadno slovenščino imenujejo krajnski jezik. Že Pavel Diakon je djal, kolikor si spominjam: „Carniola Sclavinorum patria.“ Ker Štajarci v političkem razdeljenji ne spadajo h Krajncem, so opustili za svoj slovenski jezik prilog krajnski; štajarskega ga ne kaže imenovati, ko je v velicem delu Štajarskega nemščina. Ker so tako ob priimek svojega slovenjega jezika prišli, ga zovejo le po občem imenu slovenskega. Ime „Slovenci“ se je v iztoku začelo, je z Lemki v naše dežele prišlo, zato je bilo tem prihodnikom tudi posebno znano. Korošci so v političkem obziru tudi od Krajncev ločeni, in njih dežela močno ponemčena, ravno zato tudi svojega sloven-

skega jezika ne imenujejo krajnskega. Ko so s krajnskimi Gorenci vred vindskega zaroda, in so v starodavnih in predpovestniških časih v tukajšnje dežele prvi prišli in seboj od zapada imé Vindi prinesli, pa ga dalje proti iztoku razširjali, so jim Nemci po vsi pravici dali imé „Winden“, „Windische“ in njih jeziku „windische Sprache.“ Se vé, da sta si bila vinski in slovenski jezik od nekđaj močno podobna, in do današnjih časov sta se v naših krajih v enega stopila. Imé Vindi in vindsko zginja; ostaja le ime Slovenci in slovensko. Oboje Vindi in Slovenci ste pa splošni imeni, vsak za več plemen. Naj nihče ne misli, da za našo slovenščino priimek ali prilog „krajnsk“ zato priporočam, ker sem Krajnec; meni ni mar za priimek Krajnec ali krajnsk, ne za štajarsk, ne za korošk, ampak za resnico. Nič mi ni sicer mar, ali nas hoče kdo raje štajarske, koroške, vindiške ali jadranske Slovence imenovati; le to vem, čutim in povem, da nam priimka manjka, in da smo prav za prav krajnski Slovenci ali Krajnci. Ko bo stara povestnica naših krajev bolj dognana, upam, da bo marsikdo mojih misel, pa kar naš priimek zadeva, utegne prepozno biti. — Če me kdo v teh rečeh trdno preuči, me ne bo sram; tudi ne bom nejevoljen, ampak hvaležen mu bom, da je meni in drugim novo luč prižgal. Le tega ga prosim, naj govori vkoreninjeno, neovržljivo in umevno. *)

9.

Nektere besede, katerih pomen sem poznejše čase zvedil:

Skovir, -ja, m. die Eule. *Goriče.*

Nasobast, -a, -o gefüllt (von Blumen), nasobasti nageljni. *Cirklje in Predoslje.*

Retina, f. Kampfplatz, Streitplatz. *Predoslje.* Od retiti imajo ime Retje, nektere vasi na ribniški strani.

Rimska pot, circulus vitiosus. *Tuhinj.*

Naplatten, -tna, -tno, einseitig, verschoben (vom Gesicht u. dgl.). *Tuhinj.*

Rotnost, f. Mezzo-tinto, eine gebrochene Farbe, Mittelfarbe, lichte Schattirung, Teintüre, prilog je: roten, -tna, -tno. Den Anstrich geben, mit einer gebrochenen Farbe färben, obročiti (namesti obrotjiti). „Pirhe obročiti“, to je, namočiti v braziliki, da tako rekoč na prvo roko rudeči ali rumeni itd. postanejo. *Cirkle, Predoslje.*

Jugoslavenstvo.

* *Makrobiotika ali nauki, po katerih se more človeško življenje zdravo ohraniti in podaljšati.* Spisal večidel po C. Hufelandu Matija Prelog, doktor zdravilstva v Mariboru. Natisnil Edv. Janžič v Mariboru 1864. Cena 1 fl. 20 kr. V Ljubljani jih prodaja J. Lerher, knjigar.

Take knjige smo zelo pogrešali Slovenci. Hvala rodoljubnemu gospod dr. Prelogu, da nam jo je spisal. Osnova jo je po nemški knjigi Hufelandovi, ktera slovi po vsem svetu. To je samo zadosti, da se spozna velika vrednost Prelogovega dela, ki je na 17 pôlah prišlo v lahko razumljivem slovenskem jeziku na dan in je posvečeno slavnemu gospod dr. Fr. Miklošiču. „Spisal sem to znanost — pravi pisatelj v predgovoru — ne gledé na zdravnike ali učene ljudi, temoč na manj učeno ljudstvo, posebno pa na mladino. Ta spis postal je zato v mnogih delih daljši, kakor bi bilo drugače potrebno. Mladina bi se izprva morala učiti, kaj je za dolgo in zdravo življenje potrebno; pa ravno pri nji se je dozda to od več strani zamujevalo. Spisana je zato

*) O vsem tem je bilo v preteklih letih že veliko pomenkov. Težko da pridemo Slovenci na Kranjce nazaj. Vr.

ta knjiga tako, da se smé vsakemu mladenču brez skrbi v roke dati. Makrobiotika mora zato spisana biti ne samo zdravilsko, temoč tudi moralno. Kdo bi mogel o človeškem življenju pisati v moralni svet ne stopivši, h kateremu ono spada? — Človek in njegov moralni namen se ne moreta naravno razločevati; kazal zato bode moj mali spis, kateri je ravno zato morebiti veliko več vreden, kakor mnogo drugih, da prave moralne postavbe niso samo za naravno zdržanje in podaljšanje življenja potrebne, temoč da je narava človeška samo na moralnost položena, in da je samo po nji človek človek, in se loči od živine.“

Živo želimo, da bi v vsako slovensko hišo prišle te koristne bukve. Makrobiotika je grška beseda in se po naše velí vodilo za „srečno življenje.“ Kdo pa ne bi želel srečnega življenja tudi na tem svetu?

* *Kratek pregled slovenske literature. Sa dodanim riečnikom za Slovence.* Napisao Ivan Macun. V Zagrebu 1863.

Dobro došla nam knjižica, drobna sicer (ima le 7 pól) pa veliko vredna po vsej osnovi! Genesis te mične stvarice popisana je v predgovoru tako-le: Gosp. profesor Macun je po vredniku prekrasne česke knjige „Naučni slovník“, kterega izdaja dr. Ladislav Rieger, prejel nalogo, naj spiše za-nj članek o slovenski literaturi. Celó kratka dôba mu je bila odločena za to delo. Nabral je gradiva obilo, pa ker bi bilo za omenjeni „slovník“ preobširno, je predelal ga in natisniti dal v podlistku zagrebških „Narod. Novin“. In to, kar je tu natisnjeno bilo, složil je v samostojno knjižico, ki je ravnokar prišla na svetlo v hrvaško-srbskem jeziku. Da nepozabljivi nam profesor Macun pozná slovstvo slovensko od konca do kraja, ni nam treba ziniti besedice, vsak to vé; da pa spisek ta ni le suhoparna sestava knjig, ki so jih slovenski pisatelji od nekdanj do danes spravili na dan, ampak da je zanimivo delce kritično spisano, prepričal se bode vsaki čitatelj. Kritika mirna in trezna pa se ne spreha v dolgem besedovanju, ampak z malo črticami točno izražuje, kar misli. Zato je berilo toliko mično in prijetno. Da zlasti o knjigah poslednje dôbe našega slovstva bi bilo trebalo tu in tam gospodu pisatelju nekoliko obširnejemu biti, nam bo menda rad sam pritrtil. — Drugo pa, kar je še posebne hvale vredno, je to, da je knjižica pisana v hrvaško-srbskem jeziku. Čitatelji slovenski se tako ob enem vadijo narečja naših južnih bratov. Gospod Macun že tako piše ono narečje lahko razumljivo; predmet sam po sebi pa še bolj polajša vsakemu omikanemu Slovencu razumenje; da pa še vrh vsega tega ni Slovencu nobena beseda nejasna, je dodal mal slovník, v katerem hrvaško-srbske besede prevaja v slovenske. Tako tedaj izveš slovstvo slovensko, pa se vadiš hrvaško-srbskega jezika ob enem — in vse to za 35 nov. krajcarčkov, ako se knjižica kupi pri pisatelju samemu.

* *Književnik* za povestnico, jezikoslovje in prirodne (natorne) znanosti začne ob novem letu izhajati v Zagrebu. Delili se bojo spisi v teh znanostih na tri kampe: 1. nauki, to je obširnega sestavka v omenjenih predmetih; 2. kritika in 3. bibliografija (popolna hrvaško-srbska z ozirom na ostalo slovansko pa tudi neslovansko, ako se tiče Slovanov. Izhajal bo „Književnik“ v zvezkih, po 8 do 9 pól; 4 zvezki bojo izhajali leto in dan, tako, da v vsem skupaj bode 35 pól. Naročnina za celo leto stane 4 gld., ki se na enkrat plačati mora. Da bode „Književnik“ vrlo dober, porok so nam imena vrednikov njegovih; gosp. dr. Fr. Rački vredoval bode članke za povest in starine; g. V. Jagić, jezikoslovne, g. J. Torbar prirodopisne. Da se naročilo polajša nam Slovencem, prejema naroč-

nino v Ljubljani gosp. dr. Etbin Costa, v Celji gosp. profesor Krušič, v Mariboru gosp. prof. Suman, v Trstu gosp. dr. Kopač.

* *Prorok*, ilustrirani koledar za prestopnu godinu 1864, ki ga v Karlovcu izdaja nevtrudljivi domoljub g. Abel Lukšić, bode bogato obdarjen s članki podučnimi in zabavnimi, prozaičnimi in pesniškimi (med kterimi marsikteri slavnega pesnika „Kriesnic“), pa ozaljšan še z 20 slikami mnogovrstne struke, med kterimi tudi podoba našega dr. L. Tomana z životopisom. Cena mu je le 80 nov. krajc.

* Ravno zdaj tiska naš bukvar v Gorici g. Janez Paternolli „Navod k pobožnemu življenju“, koristno knjigo za vsaki stan posebno za bogoslovce. Knjiga obsega dva dela: 1. Stoegejevo „Tugendleben“, in 2. Vsakdanje molitve in pesmi po Schlöru. Vem, da si pobožni Slovenec tacih bukev rad kupuje; ni mi jih treba tedaj veliko priporočevati; priporočale se bodo same. Obsegale bodo blizo 16 tiskanih pol. Cena jim bo nizka. Veliko truda so mi prizadele, to je res; al če bodo med Slovenci veselo sprejete, se mi moj trud obilo poplača.

Andrej Makarovič,
bogoslovec.

Jezikoslovna drobtinica.

Gosp. Janko Pajk, prevoditelj Horacijeve pesmi: „Ohranit' mirno v stiski nadlog srce itd.“ (Glas. VIII. str. 209), rabi za latinsko besedo „obliquus“ (schief) slovensko položen, ktero je, kakor pravi, od človeka iz Buč na Štajarskem slišal. Minule šolske praznike sem jo tudi jez na Kanalskem in Tominskem v ravno tem pomenu čul; prepričal sem se je, da jo v teh krajih sploh rabijo. Zapisujmo radi take in enake reči, ki nam jezik bogatijo in čistijo; za njih priobčenje bodo pa menda „Novice“ rade skrbele.

—g—

Vprašanje. *)

Na str. 322. letošnjih „Novic“ sem našel ime neke vasi „Ročin“, drugi pišejo „Ročinj“, zopet drugi „Ročina“ in „Ročinja“, domači pravijo „Rčinj“. Od kod prihaja neki to ime? Ktera pisava je prava? — Nadalje sem našel ravno tam „Zavodnja“, ime neke vasi na iztoku Ipave v Sočo. Al ni morebiti bolje „Sovodnje“ (Sovodje), kakor domači izgovarjajo? — Poslednjič še „Čapovan“. Ta vas se imenuje po domače „Čepavan“ (Čepaven), in kakor mi je učen gospod A. S. pravil menda zato, ker je ta beseda sestavljena iz „čepati“ (čepati = tröpfeln) in iz „van“ (= ven); kakor se zdí, izvira tamkaj neka voda.

M.

Národopisne stvari.

Črnogorci.

Zgodovinska povest.

V češčini spisal P. Chocholoušek.

(Dalje.)

V.

Puške črnogorske razlegale so se vse bolj pogostoma po mejah turških; poedini Črnogorci napadali so turške hiše in odganjali turške čede v Goro. Vezir mostarski pa je imel še vedno dovelj opraviti z oroževanjem; hotel je utamniti ohole Črnogorce.

In res morebiti ni nikdar pretila večja poguba Gori,

*) Nemogoče je razlagati krajinah imen, komur ni lega kraja i. t. d. znana, in pa odločiti, ktera pisava je prava. Zato predlagamo občinstvu dotičnega kraja to vprašanje. Vred.